BRIEF,

Geſchreven van

UITREGT,

Aan een Vriend tot

AMSTERDAM,

Over het Boek genaamd de

BETOVERDE WERELD.

Als mede wat daar omtrent is voorgevallen.

Beſcheiden Leezer.

IK hebbe geen gedagten gehad, om deſen Brief, die my voor eenige weeken is toegeſonden, door den Druk gemeen te maaken, maar eenige goede Vrinden, die deſelve geleſen hadden, hebben my hier toe ernſtig verſogt, om dat heden veele Schriften over deſe materie werden geſien, die al vry ſcherp en bitter zyn, en zy van oordeel waren, deſe van een vredelievende hand geſchreven te zyn.

Mijn Heer en Oom,

UIt d'ontfangene Brieven hebbe ik wel konnen bemerken, dat de Brief van den 16. July, over 't Boek van *de betoverde Werelt* in druk te ſien, u wat onverwagt is voorgekomen. Gelieft dat niet kwalijk te nemen, alſoo ik geoordeelt hebbe in gemoede gehouden te zijn, ſulks te moeten doen; om dat de ſelve, het boek rakende, niet anders en behelsde, als het gene reets onder de menſchen was bekent; dat in de ſelve niets aanſtootelijks was; nog geduit kon werden voor, of tegen den Autheur te zijn.

Ik ſal dan, op *Ooms* verſoek, mijn gedagten omtrent dit Boek eens rondelijk verklaren, nu ik het een en ander maal doorleſen, en vele dingen in de grond na-geſpoort, hebbe: behalven dat, ſal ik daar nog konnen by doen, wat hier geſegt wort, wat op de *Synode van Edam* en *in de Kerkenraad tot Amſterdam*, omtrent deſe ſaaken, zijn voorgevallen; dat *Oom* niet vreemt moet voorkomen: want, 't gene daar van in d'eerſte plaatſe is geſchied, is in 't openbaar, voor d'ooren van alle de toehoorders, behandelt; hoewel wel eenige ſaken verhaalt werden, die onder de goede Vrienden maar zijn beraadſlaagd geweeſt: en dat gene dat tot Amſterdam daar van voorvalt, daar ontbreken ons nog *Hollanders*, *Vrieſen*, *Loodgieters*, *Leydekkers*, nog andere ſoorte van menſchen niet, om op te *viſſen*, wat dat aldaar omgaat, en paſſeert; dat ſoo vreemt niet te denken is, dewijle alhier veel dingen onder familiaire Vrienden zijn gediſcoureert, als, onder andere, wat men behoorde uit dit Boek te extraheren, en omtrent het ſelve te doen, 't gene naderhand zijn effect heeft genomen, daar men uit beſluiten moet dat met vele Geleerde in deſe Stad goede intelligentie over deſe ſaak gehouden is; 't geen al onder geſelſchappen, daar men meent van een ſentiment te zijn, nu en dan al eens van gehoort wort.

Wat het Boek ſelfs aangaat, oordeel ik, dat het oogmerk van den Autheur niet anders is, als om de menſchen te ontheffen van die voor-oordeelen, die ſy in 't gemeen hebben van de magt des duyvels op de niet redelijke en redelijke ſchepſelen; waar ontrent vele menſchen (voornamentlijk die van de Roomſe Godsdienſt zijn) haar grovelijk komen te beſondigen, gevolgelijk kan'er geen redelijke ziele gevonden werden die met eenige reden het goet oogmerk, dat den Autheur heeft, kan laſteren.

Maar de manier, die hy gebruykt om dit de menſchen uit het hooft te brengen, daar over, beſpeur ik wel, ontſtaan de meeſte moeylikheden, en voornamentlijk, over dat Hooft-poinct van de Philoſophie: of een geſchapen Geeſt, en onder die den Duyvel, geen lighaam van God zijnde toegevoegd, kan werken op een ander lighaam. Elk brengt van ſijne zijde kragtige en opmerkende redenen by; die door geoefende verſtanden moeten overwogen werden. Die gene, die van gedagten zijn, dat God niet gewilt heeft, dat de Duyvel die magt ſou hebben, om die werkinge te doen, die wy gemeenlijk ſeggen dat hy doet; toonen een geheele reeks van gevolgen Gode onbetaamlijk, ſoo wy hem ſulks toeſchrijven. Maar andere, die van gedagten zijn, dat de Duyvel die magt heeft; meenen ſulks te konnen toonen: om dat onſe ziele, die een geeſt is, werkt op onſe lighaam; en niet tegenſtaande de Duyvel geen lighaam heeft, hy het evenwel op andere lighamen kan doen, om dat hy een geeſt is. Maar het nadrukkelijkſte is, dat de Schrifttuur ſoo ſchijnt te ſpreken, en dat is het, 't geen het meeſte gerugt gemaakt heeft; dat den Autheur de Schrift, en de Formelieren, verdraaide en ontzenuwde; om die te brengen tot ſijn

gedagten. Ik wil wel bekennen, dat ik mede wel gewenſt hadde, dat in dit poinct wat meerder omzigt was gebruikt geweeſt: dat den Schryver maar een Schriftuur-plaats had opgeloſt, en geſegd, dat d'andre Schriftuur-plaatſen, die van dieſelve natuur waren, op de ſelve manier ſoo ook konden verklaard werden; als wanneer dit Boek ſoo veel beweging niet ſou hebben veroorſaakt. Men roept geweldig dat den Autheur de Schriftuur verdraait, en ſelven laat men die menſchen in dat weſen; dat groſſijk is misgetaſt: want, 't is een groot onderſcheyd, dat ik van gedagten ben, en klaar kan toonen, dat een, en het ſelfde Hebreeuws, of Grieks woord, op ſommige plaatſen dus, en op andere plaatſen ſoo vertaalt werd. Dat de Heer *Ridderus* in den *Voor-reden* van ſijn *Schriftuurlijk Ligt*, heel wel heeft aangetekent, alwaar hy ſegt: *om de regte zin veler woorden in de Schriftuure uit te vinden, niet moet op de woorden ſelfs geſtaroogd worden, watſe alleen zijnde konnen betekenen; maar dat men op 't voorgaande en op 't volgende heeft te letten, en aandagtelijk te ſien: en men de meininge dan wel haaſt ſal uitvinden.* Vele voorbeelden zyn hier van te ſien in de H. Schriftuur. Soo dat het niet op de H. Schrift, maar op de vertalinge, van eenige Grondwoorden, ſou aankomen. Leerd ons de dagelykſe ervarentheit niet, dat de Boeken van Godvreſende en uitmuntende Godgeleerde, van wat ſtudie die ook zyn, ons daar nog alle dagen in voorgaan, ſonder dat die Boeken, of Autheurs, daar over eens gecalangeerd werden. Soo den Schryver den Grondtext had beginnen aan te raaken, ſijn partyen hadden gelijk, om hem van 't verdrayen der Schriftuur te beſchuldigen, maar nu ſou het maar de overſettinge (die gelyk de voorn. Heer *Ridderus* ſeer wel van de Heer *Cocceus* geſegt heeft, *dat men*, te weten die Overſetters, *houd voor Hooggeleerde Mannen; dog die dwalen konden*) gelden. En 't is wonder dat 'er tot nog toe niemand aan de werelt 't contrarie heeft getoont. Soo dat het beter was daar van te ſwijgen, als iemand met onwaarheden te bekladden.

't Is ook ſeker, dat daar veel dingen in de H. Schriftuur zyn, die wy ſoo blootelijk, na de klank der woorden ſoo als die daar leggen, niet moeten nog ook ſoo niet konnen verſtaan. Ook heeft God gewild, dat de H. Schryvers, in haare Schriften, ſig ſouden voegen na de gewoontens, en ſpreekwyſen van die Volkeren, aan wien zy ſchreven, om door dat middel haar een begrip van ſaken te doen hebben, ſonder dat de H. Schryvers haar werk gemaakt hebben, die Volkeren die met ontallijke bygelovigheden beſet waren, die de zaligheid niet waren rakende, haar daar ontrent te onderrigten, en te onderwyſen: want dit zaaken waren, die voor de latere eeuwen waren bewaard, wanneer die volkeren de oogen, door het ligt des Evangeliums, ſouden zijn geopend, ende hooftwaarheden hadden aangenomen, dan ſou het tyd zijn, om het overige ſuurdeeg uyt de Kerken weg te doen.

Dien grooten *Calvyn*, ſig eerſt van het blinde Pausdom affonderende, ſag al in zijn tyd, dat de Schriftuur die gewoonten had om ſoo te ſpreeken; want ſpreekende in zijn Inſtitutie omtrend de Scheppinge der Engelen cap. 14. ſo ſegt hy §. 3. *Dat in de beſchryvinge van de Schepſelen, Moſes ſig voegd na de grovigheid des volks, niet anders beſchryvende van de werken Gods, als die in het oog komen*, en §. 7. *dat het vaſt is dat de Geeſten ſonder form ofte gedaante zyn, nogtans beſchrijfſe de H. Schriftuure, na de mate onſes vernufts, gevleugelt, om haare vaardigheid in ons te helpen*; en §. 8. daar geſprooken werd over de plaats Act. 12. v. 15. daar Petrus aan de deure klopt, en geſeid wierd, dat het zyn Engel was: ſo ſegd hy, *dat ſchijnd ben in de zin gekomen te zyn, uit een gemeene meyninge, dat yder geloovige ſijn eigen Engel heeft*; en ſoo op verſcheide andere plaatſen meer: ſoo dat dit niet ongereimts in heeft, te ſeggen, dat de Schrift die gewoonten heeft een ſaak ſoo te noemen, als die Volken gewoon

waren

waren te doen, ſonder dat alle bygelovigheden door haar wierden wederleyt.

Maar 't is opmerkens waardig, dat veel meer werd gerept, dat den Schryver ſondigt tegen de ordinari Formulieren der Kerken by de Predikanten gewoonlijk onderteekent, als tegen de Schriftuur ſelfs; en 't ſchynt dat zyn partyen het meeſt daar op neemen.

't Is bekend dat de formulieren Schriften zijn, waar in de gronden van de zaligmakende Leere kort en bondig werden ter needer geſteld; maar 't is ook waar dat alle de omſtandigheden, die tot de gronden van de leere der waarheit behooren, in de ſelve niet konnen werden uitgedrukt: dat ider formulier is opgeſteld, meeſt ontrent ſulke ſaken, daar men in die tijden 't meeſt tegens te doen had; ſo ſiet de *confeſſie* 't meeſt tegens het *Pauſdom:* de *Categiſmus*, tegens *Papiſten*, de *ubiquitaire Lutherſe*, en *Weederdoopers*; de *Dortſe Canones*, tegens de *Remoyſtranten*, en *vrije wildrijvers*; egter komen zy alle in de gronden en fondamenten van de gereformeerde Belijdeniſſe over een. By aldien heden ten dage een nieuw Formulier ſoude werde opgeſteld, 't is middag klaar, dat men die ſelve waarheden, die in de formulieren zijn ter needer geſteld, op een veel kragtiger en klaarder manier ſoude uytdrukken, als toen ter tijt is geſchied; en dat'er ook eenige dingen, die nu daar in vloejen, daar uit ſoude konnen gelaten werden, als niet noodſakelijk zijnde; gelijk veele Predicanten ſwarigheit maken, het Gebed, dat voor den Doop ſtaat, geheel te bidden; om dat zy van gedagte zijn daar in eenige zaken werden verhaald, die den Doop niet en beduiden. Daar ſoude nog veel andere dingen konnen getoond werden, die egter geen pointen zyn van de zaligheid, ſoo vloeien ook in de ſelve eenige dingen van de *Duyvelen*, en *booſe Geeſten*; die daar wel mogen ſtaan, maar by aldien die daar niet waren in geſteld geweeſt, het van die noodſakelykheid niet ſoude zyn, om die daar in te moeten brengen. 't Is kennelijk dat de meeſte Predicanten het alderminſte haar werk maken, om die waarheden, die zy verhandelen, met reedenen die de Formulieren hebben te bekragtigen; om dat zy meenen klaarder argumenten te konnen bybrengen: en ſoo men ſommige eens onverwagt verraſte, en haar gevraagd wierd, wat bewys reedenen onſe Geloofsbelydenis bybragt, om te toonen de *Goddelyken Dry-eenigheid*, *hare beſondere ampten en werkingen*, & ſouden zy daar wel prompt op konnen antwoorden, en niet voor moeten verſet ſtaan? 't geen de ervarentheid al heeft geleerd: 't geen geen wonder is, want in de Hooge Schoolen werd de Jeugd, na de order van de Belydenis niet onderwezen: en daarom zyn veele onkundig van het geene zy onderteekent hebben, als zy tot den Predik-dienſt werden beroepen: ik kan zeer wel begrijpen dat iemand ſig ſwaarlijk ſou beſondigen, die zyn werk ſou maken, om tegens de Formulieren aan te gaan, maar dat kan ik niet ſien dat den Autheur doet; nog dat hy dat oogmerk heeft: en 't gebeurde, dat 'er iets in zyn Boek vloeide, dat daar tegen ſcheen aan te loopen, of aanliep, als het geen fondament-pointen van het Geloof en raakte, gelyk als; *of de Duyvel ſulk een groote magt heeft*, is dat ſulk een groot crimen, om daar ſulk een beweging over te maken? moeten hierom de eenvoudige zielen by alle gelegentheeden ingeboeſemd werden: *ſoo dit gevoelen doorgaat, het geheele gebouw van de Gereformeerde Godsdienſt ſtaat in duygen te vallen.* Indien my de moeite luſte, om mijn Boeken, en daar van de beroemſte Schryvers, na te zien, ſou ik niet bevinden dat veele wakkere Mannen haar dan misgegrepen hebben, om dat zy niet geſchreven, nog geſprooken hebben, op die wyſen, als de Formulieren ſpreeken, die zy onderteekent hebben. Indien dit getoont werd, ſalmen niet moeten ſeggen, dat in die tyd de Kerke meerder vryheid heeft gehad, om veele waarheden, die door wakkere Mannen waren opgeheldert, de Gemein-

te door mond en pen, met die ſpreekwyze als in Gods Woord werden gevonden, voor te dragen, als nu in deſe tyd; daar het ſchijnd dat ſommige de conſcientie der menſchen willen binden, en bepalen, met niet anders te moeten preeken, leeren ofte ſchryven, als 't geene de Formulieren ſeggen. De ondervindinge heeft ons geleerd, dat die ſaaken die meeſt beſtreden werden meeſt werden onderſogt; en die getoetſt zynde, aan Gods H. Woord, die alleen de rigtſnoer van ons gelove moet zyn, de beſtryders menigmaal ſelfs hebben overtuigd, en genoodſaakt die waarheden aan te neemen, hoewel die menigmaal door haar, als nog, werden tegengeſprooken.

Maar als ik nog eenige particuliere ſaken, die my in dit Boek voorkomen, overwege, ſie ik dat den Autheur vaſt ſteld, *dat den Duyvel de eerſte Menſche heeft verleit; en daar door het gantſche Menſchelijke geſlagt is gebragt onder de vloek en eeuwige verdoemenis.* Maar daar zynder die bedenkinge hebben, of deſe verleidinge des Duyvels door een *Slange* wel is geſchied; dan of de *Slange* alleen verbloemder wyze genoemd werd. Dat ſeer aanmerkelijk in de *Schoole van Chriſtus* door *B. Hakvoord* beſchreven, (*en na voorgaande onderſoek en goedvinding, der afgeſondene des Eerw. Claſſis van Swol: volgens den* 55. *Art. van 't Synode tot Dordregt* 1618. *en* 1619. *geapprobeert*) verklaard is, alwaar geſegd word, *dat dit geen dierlyke Slange, maar den Duyvel is geweeſt, blijkt klaar, niet alleen uit de reden, maar ook uit de ſamenhang der woorden, dewelke ons Gen.* 3. *verhaald worden; want een eigentlijke Slange kan niet ſpreeken, veel min van ſulke hooge en Goddelijke ſaken, en dat met ſulken liſt, en dubbelzinnigheid, om iemand te verleiden, gelyk hier geſchied is,* 2 *Cor.* 11. *v.* 3. *Gen.* 3. *v.* 6. *doet daar by de vyandſchap, die God geſet heeft tuſſchen de Slange en de Vrouwe, en tuſſchen haar beider Zaad, ſeker gy ſult bevinden dat dit niet, dan met al te groote ſlegtigheid op de natuurlijke Slange, kan gepaſt werden. Waarom Philo de Joode, den Outvader Origenes, en meer andere, ſeggen, dat Moſes de Hertstogten of begeerlykheden van Eva, door de welke zy verleid is, Jac.* 1. *v.* 14. 15. *Gen.* 3. *v.* 6. *onder de benaminge van een Slange beſchreeven heeft.* En 't is aanmerkelijk dat onſe Categiſmus, daar die van de val des menſchen handelt, van de Slange niet eens gewaagd.

Ik ſtel vaſt dat daar Engelen, en Geeſten zijn, die God gebruykt tot beſchermínge van zijne Kindren, en ſtraffe van zijne Vyanden. Maar als ik lees, *dat een Engel in eene nagt doode alle de eerſt-geboorne in Egipten*, die al veele duyſenden moeten zijn geweeſt, en dat door ſoo een groote landſtreke heen als Egipten was. Ook wanneer *een Engel* 185000 *Menſchen verſlaat in 't leger van Aſſirien*, in eenen nagt; ſoo verbeelde ordinaarlik haar de menſchen de ſaak ſoo toegegaen te zijn, gelijk de Schilders in hare taferelen ons dat afſchilderen, een Mans perſoon met vleugelen met een uit getogen Swaard, die al die menſchen ter nederſlaat, en meenen dat die Engel, ſoo menſch voor menſch, heeft doodgeſlagen; wat ongerijmtheit ſteekt dogh hier in, dat men van gedagten ſou zijn, dat die God, op wiens wille alle Schepſelen moeten gereed ſtaan, de lugt met een peſtige adem heeft ontſtoken, en ſoo de eerſtgeboorne van Egipten, en de 185000 in 't leger van Aſſirien in eenen nagt heeft gedood; en dat die peſt, zijn Engel, bode, of geſant is geweeſt, en ſoo meen ik dat men God de eere geeft van dit wonder-werk, en niet aen een Schepſel.

Als men leeſt de worſtelinge van *Jacob met God*, ſoo verbeeld men ſig twee perſonen, die met een ſeer groote ernſt malkandren om 't lijf vallen, en mannelijk worſtelen, ſoo dat Jacobs heupe, verwrongen zijnde, God *heeft overwonnen*. Als ik nu ſou ſeggen, dat gelijk *Jacob* in een geſigte heeft geſien, *het klimmen van de Engelen*

op en neder; God van boven hooren ſpreeken, dat ook ſoo deſe worſtelinge in een nagt geſigte ſou zijn geſchied, dat de Goddelijke indruk alle de leden van zijn lighaam kragtelijk heeft doen bewegen, op die verbeeldinge van dat hy met God was worſtelende, en dat ſoo zijn heupe waarlijk verwrongen is. Soo ſietmen ſomtijts Godſalige menſchen, die, wanneer zy in ernſtige gebeden zijn, haar Oogen ſluyten, de handen wringen; en ſoo opgetogen zijn, dat haar lighaam, als ſonder Geeſt is; En aen het ſelve naderhand hinder gevoelen.

De drie Engelen aan Abraham verſcheenen werden by vele geoordeelt, dat, onder deſelve de eene is geweeſt, de Heere *Jeſus* ſelfs: en dat hier als een vertooning ſou zijn, van de Goddelijke drie-eenigheit, en de menſchwerdinge van onſen geſegende Zaligmaker. Andre die konnen die groote verborgentheid in die Hiſtori niet ſien; en ſouden van gedagten zijn, dat God zijne *afgeſanten* of *Propheten*, *Abraham* heeft toegeſonden, om hem bekent te maken wat gebeuren ſou, die *mannen* werden genoemt, om dat het menſchen zijn geweeſt, die met *Abraham* gegeten hebben: dat *Bullingerus*, ſprekende over *Abrahams* gaſtvryheit, in zijn tijt ook voor *mannen* (en geen *Engelen*) verſtaen heeft, en Homerus in ſijn tijd al van geſongen heeft,

Want z'eten nimmer brood, en drinken geenen wijn:
Om dat ſy ſonder bloed, en heel onſterflijk zijn.

En om dat ſommige die groote verborgentheit in deſe hiſtorie niet konnen ſien, ſoude die daarom moeten geoordeelt werden geen goede Gereformeerde Chriſtenen te zijn?

Als men in Gods woord van den Duyvel leeſt, dat men dan altijt ſig niet moet te binnen brengen, die booſe en afgevallene Geeſt, is ſoo klaar, dat geen tegenſpreken lyd.

De Hiſtori van de verſoeking van de Heere Jeſus van den Duyvel, meenen vele dat waarlijk ſoo als het na den letter ſtaat beſchreven, ſou zijn geſchied; dat hy de Heere Jeſus, als wandelende en pratende ſoude gebragt hebben, op de tinne des Tempels. Andre zijn van oordeel, dat de Duyvel met geweld de Heere Jeſus daar heeft gebragt, en alle de Koninkrijken der wereld hem heeft getoont. Die het ſoo verſtaen, hebben de vryheyt om het ſoo aan te neemen; Maer die ſelve vryheit behoorde andere ook vergund te worden die ſwarigheit ſien, dit ſoo letterlijk te verſtaen; en van oordeel zijn, dat ſulx in den Geeſt is geſchied: En dat het niet betamelijk is, dat ſoo een vervloekte Geeſt, als de Duyvel is, Gods Soon op die wijſe ſou hebben aangeſproken; hem ſoo gins en weer geſlingert; en die magt ſou hebben gehad, om niet alleen alle de Koninkrijken des Werelts, maar ook alle haar Heerlikheit die in de ſelve beſloten waren, hem in een oogenblik te vertoonen. 't Is aanmerkelijk, 't geen een voornaam Godsgeleerde, * ſprekende van deſe verſoekinge, daar van aldus „ſchrijft: Niet ſonder reden ſal iemant, die de verſoekinge Chriſti, *Math*: 4. leeſt, in „twijffelinge komen, op wat wijſe de ſelfde geſchied zijn, of den Duyvel waarlijk „in een ſigtbare gedaante tot Chriſtum gekomen zy, met hem lighaamlijk en eygentlijk geſproken heeft; item, of den Duyvel Chriſtum waarlijk en lighaamlijk heeft „gevoerd op eenen hogen Berg, en geſtelt heeft op de Tinne des Tempels? hier „over zien wy by de uitleggeren groote verſcheidentheit; ſommige volgen de letter, „anderen denken gevoegelijker te zijn, dat men oordeele deſe dingen niet geſchied te „zijn uitterlijk en door lighamelijke daden, maar door inwendige invallen en ver„tooningen in den Geeſt Jeſu Chriſti. Want den Duyvel en konde eigentlijk aan Chri„ſto op den Berg, niet toonen *alle de Koninkrijken des werelts en alle hare heerlikheit*, „gelijk in het 8 *vers* verhaalt wert. Ten anderen, deſe verſoekingen zijn geſchied in de „Woeſtijne, in welke Chriſtus geleit is geworden, om dat in de ſelfde als eenſame

* D°: *de Mey* plaat-

„plaatſen, den menſche aldermeeſt droevige en ſchrikkelijke inbeeldingen, en der-
„halven ook quade verſoekinge onderworpen is, gelijk in het 1 *vers* aangeweſen
„werd; waar uit waarſchijnelijk volgt, dat Chriſtus niet en is plaatſelijk op de Tin-
„ne des Tempels geſtelt. Voegt hier by dat Chriſto vertoont zijn *alle de Koninkrijken*
„*des Werelts en hare heerlikheit in een ogenblik des tijts. Luc.* 4: 5. 't welk niet en kan
„in der daat en uitwendelijk geſchied zijn, maar wel in een geſigte, of inwendige
„vertooninge in den Geeſt Chriſti. Het is waarſchijnelijk dat Chriſtus op ſoodanigen
„wijſe verſogt is, gelijk gemeenlijk de Godſalige nog hedendaags verſogt worden,
„namentlijk door quade gedagten, inwendige invallen, en inbeeldingen des ge-
„moets. Soo dat deſe vervoeringe Chriſti op den Berg en Tinne des Tempels, be-
„quamelijk in ſulken ſin mogen verſtaan werden, in welken van Ezechiel geſegt
„werd, dat hy uit Chaldea op eenen hoogen Berg is gevoert in het land Iſraels,
„*Ezech:* 40. En van Jeremia, dat hy na de Riviere Euphrates reysde, *Jer:* 13. En
„van Johannis in de Openbaring, dat hy nu in den Hemel, dan op een Berg, dan
„aan de Zee, of elders was &c. 't welk van geſigten en inwendige openbaringen,
„en voorbeelden verſtaan wert, en niet van plaatſelijke veranderingen. Gelijk mede
„als van Hoſea vermelt ſtaat, dat hem van God geboden wiert henen te gaan en te
„neemen een Vrouw der Hoererijen, en Kinderen der Hoererijen. Hoſea. 1. &c.
„En hoewel een igelijk over deſe vrage vrijelijk na zijn meeninge mag oordelen; ſoo
„agten wy nogtans om gemelde redenen dit twede gevoelen meer dan het eerſte
„waarſchijnelijk te weſen. Dewijle daar verſcheyde gevoelens ontrent dit verhael,
zijn, dat het werpen nederwaarts ſou zijn, werpt uw uit de Joodſe Kerk; dat het
vertoonen vande Koninkrijken der aarde, niet aan het uiterlijke geſigt maar aan de
gedagten zou zijn geſchied; ſoo kan daar geen ſwarigheit zijn om dit op een Geeſte-
lijke manier te verſtaan.

De beſoekinge van Job komt de menſch gemeenlijk voor, dat al wat in die 2 Ca-
pittelen word verhaald, tuſſen God en de Satan, ſoo zou zijn verhandelt. Maar
vele Theologanten zijn van dat gevoelen niet; en zijn van gedagten, 't middag
klaar te zijn, dat hier op een verbloemde wijſe beſchreven word, de zegeningen
waar mede God Job had geſegent; als mede de beſondre oordelen waar mede God
hem heeft geplaagd ſoo in zijn goedren, kindren, als in zijn eigen lighaam; en dat
ter proeve van zijn geduldigheit, waar door hy een voorbeeld is geworden voor de
nakomelingen.

Daar is niet, dat de eenvoudigen meer in de oogen ſteekt, als dat in het N. Te-
ſtament ſoo veel geſprooken word, en voorbeelden zyn van menſchen, die van
den Duyvel beſeten waren, en door de Heere Jeſus geneſen zyn, en dat men die
beſetenheid op ſiektens ſoude toepaſſen. Anderen die Hypocrates, en de ſulken
van die tyd, geleeſen hebben, meenen dat dit ſeer klaar is, dat alle ſware ſiektens,
onder de Jooden, met de naam van booſe Geeſten zyn genoemd geweeſt. Waar-
om een voornaam Leeraar, ſpreekende van de beſetenheid en van de ſtomme en
booſen geeſt, heel wel ſegt, *dat de Jooden gewoon waren alle ongemeene qualen, en*
byſonder de ſoodanige, waar door het lighaam, en des ſelfs leeden, mismaakt en verdrait
wierden, of het verſtand bedwelmt, en verdorven, en den menſch vervoerd tot krank-
ſinnigheid en raſernye, ſchoon ſulks, uit een natuurlijke oorſake, en wangeſtalte des
lighaams veroorſaakt wierde, egter ook de booſe Geeſten, en wel dien Engel des doods,
(dus onder haar bekent en genoemt) toe te ſchryven; ſoo dat het wonder is, dat daar
tegen kan geſprooken werden. Want het komt hier op de *beſetenheid* niet aan, of
het een *ſtomme* of een *dove Geeſt* is geweeſt, maar op het mirakel ſelfs, dat de
Heere Jeſus deed in haar te geneſen. Genoomen, daar was een dol uitſinnig

Menſch,

Menſch, die niet en deed als vloeken en ſweeren, en ſeide dat de Duyvel in hem was, die met ketenen raasde, die ſig (als hy konde) in 't vuur en water wierp: en aan d'andere zyde was'er een die geſegt wierd van den Duyvel beſeten te zyn, en de Heere Jeſus genas, met een woord ſpreken den eene en den ander, ſou het mirakel ſoo groot niet zijn ontrent den eerſten, als ontrent de laatſte?

Soo ſoude nog veel andre ſaken konnen opgehaald werden daar van men ſou moeten ſeggen dat ſy geen eenig fondamenteel poinct van Zaligheit en raken, hoe men de uitlegginge en verklaringe verſtaat. En ſoo men eens andre Schrijvers opſlaat die over een en het ſelfde Boek of Capittel van Gods woord hebben geſchreven, en men op haar gedagten en uitlegginge ſiet, men ſal bevinden, dat die ſoo veel ſullen verſchillen van den andren als nagt en dag of wit en ſwart: Maar om dat die niet ſtrijdig zijn tegens de gronden van 't geloof, word daar niet van geſproken. Maar als men die altemaal eens ſou willen uitpluyſen, mogelijk ſou men meer ſaken van gewigte daar in vinden als in deſe *Betoverde Werelt*.

Om van dit ſtuk, eerwaarde Oom dan af te ſcheyden, ſoo verklaar ik waarlijk dat ik in dit Boek ſoo veel ſwarigheden niet en vinde, als men daar wel van heeft uitgekreten; en die daar in mogte ſchijnen te zijn, zijn van dat gewigte niet, om daar ſoo veel opſchuddinge en beweginge van te maken. Het is te bedroeven, dat aan de *Roomſe Prieſters* occaſie gegeven werd, om haar gemeintens in te boeſemen, dat buiten de Roomſe Kerk veele geleerde met haar in een ſentiment zijn, van de magt die den Duyvel heeft: hoe hy de menſch kan plagen: haar geeſten, na haar Dood, doen verſchijnen &c. in plaats dat de Rooms-geſinden ſouden werden afgetrokken van het *vagevuur*, *zielmiſſen voor de afgeſtorvenen &c.* Daar men ditgevoelen, ſtaande houdende, noodſakelijk ſy daar in hoe langer hoe meer verſterkt werden.

Indien ik in dit Boek iets had gevonden dat my ſogt af te leyden van de gronden, en fondamenten van de Gereform: Godsdienſt, ik ſou met al ſoo groote ernſt, als iemand, het Boek *verfoeijen*: maar ik bevinde 't contrari; dat hy my wil aftrekken van het *Schepſel* en brengen tot den *Schepper*, dat ik die moet *eeren*, *lieven*, *vreeſen*, op hem alleen mijn vertrouwen ſtellen, mijn zaligheit en heil alleen by hem moet ſoeken en ſekerlijk ſal vinden: en my ſoo van alle Schepſelen te ontſlaan.

Ik hebbe noit gehoord, dat den Schrijver in iets afwijkt van de Geloofs-poincten in de formelieren begrepen: *maar ter contrary, dat hy in zijn prediken, en redenen, met groote kragt en ernſt de ſelve beweerd, en toont dat hy geſond is in het gelove; ſoo ontrent de H. Schriftuur, de Godheit, de H. drie-eenigheit, de Goddelijke voorſienigheit, de Val der eerſte menſchen; de erf-ſonde over het menſchelijk geſlagt, de verloſſinge te wegen gebragt door onſe geſegende Zaligmaker Jeſus Chriſtus, door ſijn volmaakte gehoorſaamheyt en lijden tot in de Dood, voor ons voldoenende aan de goddelijke Geregtigheit, ontrent de perſoon van Jeſus Chriſtus, dat hy is waaragtig God en regtvaardig Menſch in eenigheit des perſoons, en ſoo verder wat tot onſe Zaligheit nodig te geloven is. Als iemant dit fondament behoud, daar by blijft, een ieder tot het ſelve aanmaant, om op de Heere Jeſus Chriſtus als het waare fondament te bouwen, goud, ſilver, koſtelijke ſteenen &c.* Dat hy van gedagten is, dat hy in dit Boek doet; wat redenen zijnder, om ſoo quaad aardig van ſoo een Man te ſpreken? dog indien men dien ſwaren arbeit van den Schrijver, waar over vele jaloers zijn, daar voor niet wil aanſien, laat het dan ten minſten *hout*, *hoy*, of *ſtoppelen* zijn, verſekert zijnde dat God ieders werk ſal openbaar maken.

Ik ſal nu overgaan tot het geene tot *Edam*, aangaande deſe ſaak is voorgevallen, daar van werd door de *Auditores*, die hier en omtrent *Uitregt* haar woninge hebben, en nieuwsgierig zijn geweeſt, om die *proceduren* te ſien en aan te horen, verhaald,

dat daar drie *Classens* souden sijn geweest, die in *Mandatis* hadden, soo het Boek de *betoverde Wereld* niet voor quam, het op te brengen, dat de *Classis* van *Hoorn*, de laatste inde omvraag sijnde, het voornoemde Boek hadden opgebragt. Dat de *Gecommitteerdens* van het *Classis* van *Amsterdam*, daar over gevraagd sijnde, een omstanding verhaal hadden gedaan, van het gene tussen de *eerw: Kerkenraad* en *Do: Bekker* was voorgevallen: hoe sy het Boek, soo als het daar lag, hadden *verfoeyt*: dat sy nog daagliks besig waren, om met den Schrijver daar over te spreken, en hem soo verre souden sien te bewegen, dat de *Kerken-Raad*, *Classis* en *Synode* sou genoegen gegeven werden; welke voorstel sommige leden van 't *Synode* niet na de zin scheen, dat de *Kerken-raad* die saak verder sou behandelen, maar genoegsaam lieten blijken, dat men hier daar mede moest voort varen, 't geen goet gevonden zijnde, wierd die saak, tot op het laast van het *Synode*, uitgestelt.

Gelijk het in alle Collegies gaat, dat sommige persoonen wel de meeste moeyten op haar nemen, om een saak voor te stellen, en voort te setten, soo wierd gesegt, dat dese saak meest wierd overlegt met een Heer van *Leyden*, *Haarlem* en van *Hoorn* &c. 't Sou ook geremarkeerd zijn, dat een *Boode*, en een *Ry-tuyg* voor af al was bestelt om na *Amsterdam* te rijden, eer dat in het *Synode* was voorgedragen, of men de *Kerken-raad* van *Amsterdam*, en den *Autheur* van 't Boek *de betoverde Werelt*, voor de vergaderinge soude ontbieden: dat by die *Heeren* vast gestelt zijnde, ook niet en miste, doen het wierd voor gestelt, en wierd voort ordre gegeven, dat een *brief* aan de *Kerken-raad* van *Amsterdam* en aan den *Autheur* geschreven wierd. In die van de *Kerken-raad*, wierden sy *gelast*, dat sy haare *Gedeputeerdens* aanstonds souden hebben af te senden, en hebben mede te brengen de aantekeninge uit het Boek opgestelt, en de verantwoordinge, die den *Schrijver* daar op hadde gedaan. En aan den *Schrijver* van het Boek, dat hy wegens sijn Boek voor de vergaderinge sou hebben te verschijnen. D'eerste brief, die aan de *Kerken-raad* was, wierd by sommige leden geoordeelt dat een weinig te *hart* en *scherp* was gestelt, als sijnde aan sulk een aansienelijke lit, wiens vergadering by na soo sterk, als die van het *Synode* selfs was; en die in dese saak haaren *yver* en *ernst* genoeg toonden, soo wierd daar een weinig in verandert, maar bleef evenwel de sagtste niet.

Op dese *Bode* sijn die beide partijen ordentelijk gecompareerd. Eerst den *Autheur*, die hem aanstonds aangaf, en bekend maakte, dat de *Gecommitteerdens des Kerken-raads* niet eerder als daags daar aan souden konnen compareren.

De vergaderinge wierd dan voorgestelt; of men niet *eerst* eenige soude committeeren, om eenige *Extracten*, die sommige alrede gemaakt hadden, of nog souden konnen gemaakt werden, by een te stellen, om die als dan te voegen by de geene die *de Kerken-raad* van *Amsterdam* had gemaakt, om soo 's namiddags daar mede gereed te zijn, waar op een aansienelijk lit in bedenken gaf, of dit maken van *nieuwe Extracten* niet soo veel te kennen sou geven, als of de E. *Kerken-raad* van *Amsterdam* in die saak niet genoeg gedaan hadde; maar eenige redenen hem te gemoet gevoerd zijnde, liet *hy* die saak sakken, en men sou voortgaan met Gecommitteerdens te stellen.

Om dese Gecommitteerdens te vinden, hebben eenige gelet, dat niet alleen de *Hoofden* t' samen gingen, maar 't was of de *Handen* tongen waren, om uit te drukken, wien dese *Commissie* behoorde waar te nemen.

Dat opmerkelijk wierd geoordeelt, was, dat over dese *Gecommitteerdens*, niet en wierd gestemt, als men ordinary gewoon is in een *vergadering* te doen: maar de *Gecommitteerdens* wierden, door de mond van de *Preses*, slegts genoemd, dat het soude zijn, een Heer van *Leyden*, *Haarlem*, *Enkhuysen*, *Alkmaar*, *Hoorn*, en *Il-*

pen-

pendam, ſijnde *Predicanten*, nevens twee *Ouderlingen*, dat ſoo door ging. De *tweede* ſaak was, dat den *Autheur* hebbende *appel* doen aantekenen, in de *Claſſis* over het *viſiteren* van ſijn Boeken; of hem niet ſoude afgevraagd werden, of hy van meening was ſijn *appel* in 't *Synodus* te vervolgen; 't geen goet gekeurt wierd: en den koſter, geroepen zijnde, om een ſtoel te ſetten, wierd den Autheur, die onder de toehoorders ſtond, gelaſt, daar op te ſitten, en ſtelde den *Preſes* hem voor, de ſaak wegens het *appel*, of hy van mening was dat te vervolgen. Waar op den *Autheur* in Subſtantie had geantwoord, *dat hy reden gehad had, om het appel te hebben doen aantekenen, maar dat hy naderhand te raade was geworden, om ſulks niet te vervolgen.* Waar mede hy geeindigt hebbende, ging hy weder onder de *Auditores* ſtaan, als wanneer de ſaak te berde wierd gebragt, *of een Doctor Theologie, die vryheid had, om een Boek uit te geven, ſonder viſitatie des E. Claſſis.* In welke omvraag eenige *leeden*, *Doctor Bekker* onder de toehoorders ſiende ſtaan, dagten dat dien *Heer* behoorde buiten te gaan; 't geen door een *aanſienelijk Heer* geoordeeld wierd niet noodig te zijn, om dat *hy* ſulks, ſoo wel als alle de andre toehoorders, mogt hooren; maar den *Autheur* was, om geen misnoegen te geven, *uit ſijn ſelfs* weg gegaan, en doen, (ſoo my mijn geheugenis niet en miſt) was dit *queritor*, by de *eerw. Claſſiſſen*, overgenomen, om der ſelver advijſen het naaſte jaar daar over te vernemen.

's Namiddags verſchenen de *eerw. Gedep. van Amſterdam* (ſijnde vier van de ſelve die gecommitteerd waren geweeſt, om de Extracten uit het Boek te trekken, ſijnde de vijfde een lit van de Synode) inde vergaderinge, (ſijnde den *Autheur* onder de gemene toehoorders,) en wierd van de Preſes verſogt, ſy een relaas gelieften te doen, van 't gene gepaſſeert was, waar op den *Oudſten* begon, dog wierd door dien *welſprekende Heer* geſecondeerd, die Largo, een wel geſchikt verhaal van het gepaſſeerde, aan de vergaderinge deed, en overleverde de *Extracten*, ſoo by haar waren uitgetrokken, met de *aantekeningen*, die daar op door den Autheur, waren gedaan. Waar op ſy opſtonden, verſoekende, dat ſy met den eerſten mogten werden gedepecheerd, om weder na huys te mogen vertrekken, en gingen daar op na buiten.

Den *Preſes* begon de overgeleverde *Extracten* te leſen, en men kon uit dat leſen wel zien, dat daar een geruime tijt mee ſou werden door gebragt, en dat d'*Eerw. Gecommit.* te lang ſouden werden opgehouden; dies vond men goed, om haar weder binnen te verſoeken, 't geen de *Coſter* wierd gelaſt om te doen, als wanneer ſoo een, als even genoemd is, een *aanſienelijk Heer*, (ſoo 't naderhand bleek) in 't oor luiſterde, dat den *Autheur* onder de toehoorders ſting, waar op dien *Heer* aan den Koſter overluit ſeide, den *Autheur aan te gaan ſeggen, dat ſijn eerſte verblijf onder de toehoorders onbedagtelijk konde ſijn geſchied; maar dat het voortaan onbeleeftheit ſou zijn, of diergelijks.* Den *Autheur* dit hoorende, wagte de Koſter niet af, maar antwoorde dien Heer, uit het midden der toehoorders, daar hy onder ſtond, *dat hy gemeend hadde, nevens alle de andre toehoorders vryheid te hebben, om te mogen binnen ſtaan, om te hooren behandelen ſaken van die natuur, dog wilde ſeer gaarne buyten gaan*; dat hy ook aanſtonds deed.

d'Eerwaarde *Gecommit.* wederom binnen getreden ſijnde, wierd haar in ſubſtantie af gevraagd. *Of ſy ook nog iets te ſeggen hadden, en hoe het haar behaagde dat het Boek voor de tweede maal, tegens gedane belofte was uitgegeven.* Waar op ſy met alle ſedigheid hadden geantwoord: *Dat ſy niet meer te ſeggen hadden, en wat het uitgeven van het Boek aanging, de E. Vergadering wel kon denken hoe aangenaam dat haar* dat geweeſt was. Waar op ik geloof, *ſy* wederom na buiten ſijn gegaan, en heeft de *vergaderinge goet gevonden, dat men de eerw. Kerken-raad, over hun beleid,* en *oordeel, ontrent dit*

Boek op het alderhoogſte zoude bedanken, en't geen zy gedaan hadden voor goed keuren, en konden zy dan wel weder vertrecken, waar op de *Gecommitteerden* wederom zijn binnen gekomen, en door de *Eerw. Preſes* zijn bedankt. Maar vele mompelde, dat dit bedanken ſoo uitſtekende niet en was, als de *Vergadering* wel gaarn had geſien; en als ſoo een aanſienelijke beſendinge wel vereiſchte waar op die *Heeren* na huys vertrokken. Veele toehoorders waren van gedagten, dat deſe beſendinge buyten noodſakelijkheid was geweeſt, om dat de *Gecommitteerden* uit haar *Stad* de Notulen van al het geene, daar gepaſſeert was, by hen hadde, en reets opening van al 't gepaſſeerde hadden gedaan: dat de *Extracten* en het antwoord van den Autheur, daar nodig zijnde geoordeeld, men die aanſtonds konde magtig werden. Sommige geloofde, dat het was, om eens te ſien, of de *Eerw. Kerkenraad* dit ſoo vaardig ſoude gehoorſamen: maar anderen, dat het wel mogte zijn geſchied, om de ſaak van den *Autheur* ſoo veel rugtbaarder te doen maken.

Onderwijlen de *Extracten* van de *Kerkenraad* zijnde geleſen, en daar by gevoegd, die, die van de *Gecommitteerden* uit het *Synode* op nieuw waren opgeſteld; vond men raadſaam, eenige ſtellingen by een te brengen, om die daags daar aan den *Autheur* voor te houden. Daar word verhaald, dat daar een ſeer groot overleg was geweeſt wie dat het woord ſou doen. De Preſes, dien het eigen was, excuſeerde zig, om dat daar minder bequaam toe was, als die geene, die de ſaak nu behandelt hadden. Den *Heer* van *Leyden* wierd daar toe verſogt, maar refuſeerde dat, en wierp dien laſt op de ſchouder van dien *Heer* van *Enkhuyſen*, die mede ſulks ſoo ernſtig excuſeerde als den *Heer* van *Leyden*, en wierp hem zijn papieren toe; doch hier een einde van moetende zijn, wierden zy eens, dat de *Heer* van *Enkhuyſen* eerſt ſoude beginnen, en dat de andere *Heeren* ſouden daar tuſſchen in ſpreken, daar het te pas quam. Hier op wierd den *Autheur* binnen geroepen, op een ſtoel geſet, en verſogt te hooren, en te antwoorden, op het gene hem voorgedragen ſou werden, zijnde eenige Hooft-ſaken, uit zijn Boek getrokken, die, na mijn onthoud, hier in beſtonden;

Eerſt, dat hy een verkeerd begrip van de werkinge der *Geeſten* had.

Ten tweeden, tegen de *Formulieren* aanging.

Ten derden, de Gereformeerde Kerk *Hooft-dwalinge* te laſt ley.

Ten vierden, d'*Overſetters* oneerbiedig handelde.

Ten vifden, dat de Heere *Jeſus* onvolmaaktheid in zijn Leere wierd toegeſchreven, om dat hy de dolinge niet en beſtrafte die hy vond onder het volk.

Ten ſeſden, dat verſcheide *Schriftuur*-plaatſen wierden mishandelt. &c.

Waar op den *Autheur* dan is ondervraagd, nu van den een, dan van den ander, even of men een *Proponent* voor had, 't geen een gehelen voor- en na-middag duurde. Den *Heer* van *Enkhuyſen*, debatteerde ſijn ſtuk wonderlijk wel, en drong meeſt op de *Formulieren*, en byſonderlijk *op de verleidinge van den eerſten menſch, door den Duyvel*, en op de 9. Antwoord, in onſe Catechiſmus, daar geſegd word, *door ingevinge des Duyvels*. Den *Heer van Leyden* maakte zijn meeſte werk *over de verſoekinge van de Heere Chriſtus in de Woeſtijne*. Maar 't had die klem niet. De *Heer* van *Haarlem*, had zijn gedagten laten gaan ontrent de *werkingen der Geeſten*; 't geen hy met ſulken drift en yver behandelde, dat veele met hem verlegen waren.

Na dat alle deſe debatten ge-eindigt waren, ſoo betuigde den *Autheur* zijne opregtigheid, in het uitgeven van ſijne gedagten, herhaalde het voorgevallene voor en met de verhandelinge des *Eerw. Kerkenraad* en des *Claſſis*; rechtvaardigde het

uit-

uitgeven des tweden Boeks door een tweden Druk, als geensints tegens belofte gedaan te hebben: beriep zig op de getuigenis van *alle*, hoedanig zijn verantwoording was geweest, en stond op.

Wat genoegen dese vragen en antwoorden aan de *Auditores* gegeven hebben, daar over zijn velen niet eens. Sommige waren niet voldaan; anderen hadden een volkomen genoegen, gelijk het ordinairlijk in sulke gelegentheid gaat.

Nu sou de *vergadering* tot het stemmen komen, dog de toehoorders wierden (sonder omvraag daar over te houden) versogt, dat sy souden buiten staan; waar over vele *Auditores*, voornamentlijk die al van verre plaatsen gekomen waren, haar seer misnoegd toonden; 't geen by eenige *Leden* van 't *Synode* wierd begrepen, als buyten ordinary gewoonte te zijn, waar op goed gevonden wierd, haar toe te laten; maar de *Vergadering* wierd tot daags daar aan uitgestelt, als wanneer de saak in 't openbaar behandelt wierd; en gelijk wel te denken is, waren de advysen verscheiden, de eenen wat harder, den ander wat gematigder: dog men sag genoegsaam dat het daar heen sou gaan, dat de *Kerkenraad* in haar proceduren souden gemaintineerd werden. Vele waren ook niet al te wel voldaan in die *Predicant*, die soo yverig was, dat hy aanstonds den *Autheur* wou *deporteren*. Indien het na de sin van veele toehoorders had mogen gaan, zy souden hem voor een tijd, in plaats van *Predicant* wel *Coster en in zijn biegtkamertje tot Hoorn* gewenscht hebben. De stemmen wierden dan versamelt, en quamen deselve in substantie na mijn memory hier ontrent op uit, dat den *Autheur* wierd aangeseit: *Als dat hy geen genoegen had gegeven; dat de Kerkenraad van Amsterdam wel had gedaan, met dewelke zy haar voegde; dat zy het boek verfoeyden, als strijdig tegen de Formulieren, en Leere der Gereformeerde Kerk, en dat het tot ergernis was strekkende: den voornoemden Kerkenraad wierd gelast en versogt daar mede voort te gaan, en 't werk voor den eersten September af te doen, en dan te brengen in het Classis; die, geassisteerd met vier Gecommitteerden uit het Synode, het werk binnen twee maanden souden ten einde brengen.* Daar sekerlijk op volgen moet en ook niet anders wesen kan, of de volgende *Synodens* van de andere *Provintien*, den yver van de *Amsterdamse Kerkenraad*, en van dit *Synode* siende, sullen geen minder blijken willen geven van haren ernst, om haar voetstappen daar in na te volgen: want het byna een misdaat sou schijnen, iets ten besten van dat *Boek* te willen spreeken; en schoon daar veel dingen in zijn, die men door overtuiging sal moeten toestaan, waarheid te zijn; egter niemant hem daar voor sal durven openbaren.

Ziet daar, *Eer waarde Oom*, een kort verhaal van 't geene my van dese saak is voorgekomen; en het komt daar ook op uit, als de *ver uitsienste* hebben geoordeeld. Te weeten, dat de *E. Kerkenraad* de *brug sou leggen daar andere maar over gaan souden.* Indien ik van 't een of 't ander niet wel geinformeerd sou zijn geweest, gelieft sulks op mijn rekening niet te stellen, want ik dit na mijn beste kennis adviseere, en mogelijk sal wel haast in druk gesien werden alle de redenvoeringen die tusschen de *Gecommitteerden* en den *Autheur* zijn gehouden; die alrede onder sommige vrienden werden gesien, maar niet hebbe konnen magtig werden. Eenige zijn van gedagten geweest, dat de gewonelijke ordre van behandelinge in dese zaak niet en zijn geobserveert, en dat deselve eerst moest zijn gebragt geweest in alle de *Classen*, en dat die dan eerst souden hebben moeten dienen in 't volgende *Synode*. Maar andere daar en tegen seggen, dat dese saak moest bekort werden, en van de gewonelijke orders wel mogt werden afgegaan, om dat hier *periculum in Mora* was.

Ik hebbe in dese handelinge geobserveert, dat daar in niet anders is gedaan als *geconfirmeerd*, 't geen alrede door de E. *Kerkenraad* was geschied, die nu die gerustig-

heid verkregen heeft (om alle tegenſprekers de mond te ſtoppen) dat *zy* het *Synode* op *haar* zijde hebben. Daar en boven ſullen zy die eer genieten, waar van weinige, en mogelijk geen, exempels zijn, *dat zy gedeputeerdens in haar Claſſe ſullen ſien, die Aanhoorders, Aanſchouwers en Raadgevers van alle haar advyſen en handelingen zullen zijn.*

Wat aangaat de proceduren die in u *Stad* ontrent deſe ſaek is, en werd gehouden, ſal *Oom* mogelijk beter konnen weten als ik, dog ſal U E. in 't korte mede deelen, dewijl ik aan 't ſchrijven ben, wat daar van alhier geſegt word, en in 't voorby gaan aanroeren, dat men in het *Claſſis*, gehouden voor het *Synode*, den *Autheur* ſou hebben willen doen beloven, dat hy geen boeken ſou uitgeven als na ordinary viſitatie des E. *Claſſis*. Dat den Autheur het *Claſſis* daar op had te gemoet gevoerd, ſulks hem niet en was gevergt geweeſt, doen hy ſijn voorgaande Boeken, als die van de *Commeeten*, *Daniel*, *&c.* had uitgegeven: dat het kennelijk was, dat een *Doctor Theologie* dat voorregt had, en oeffende, om boeken te ſchrijven en uit te geven, ſonder de ordinary viſite onderworpen te zijn; dat ſulks dagelijks wierd gepractiſeerd by andere; dat hy dat regt dat hy meende van hoogerhand ontfangen te hebben, niet en kon, noch mag afſtaan, tot nadeel van anderen. De *Claſſis* evenwel daar op blijvende ſtaan, wierd hy genoodſaakt, om de voorverhaalde reden, te moeten appelleren voor een hoger Vergadering, en over dit poinct is het dat hy geappelleerd heeft aan de *Synode*.

De Kerkenraad ſou, vervolgens de ordre der *Chriſtelijke Synode*, den *Autheur* dan aangemaand hebben; om *ſatisfactie* te geven, die een geſchrift had opgeſtelt, waar mede hy hoopte dat de Vergadering genoegen ſoude nemen, behelſende, ſoo als het hier onder de vrienden ſwerft, *dat zijn oogmerk is geweeſt, om de Chriſten werelt, van overgeblevene bygelovigheden te zuiveren; de ware gronden van het Chriſtendom tegens Atheiſtery te veiligen, Gods, en onſes Zaligmakers eere, met kracht in het ligt te ſtellen; dat het hem ſmertelijk voor komt, te ſien dat zijn werk doorgaans, ſonderling by zijne Mede-Broederen, niet aangenaam en was; en dat het by de gemeinte ontruſtinge gegeven heeft, wenſchte daarom wel, dat hy het voorſz. werk onder ſig behouden had, tot dat hy van het goedvinden zijner Eerw. Mede-Broederen hadde verſekert geweeſt, maar, 't werk nu in de Wereld zijnde, en daar nu geen middel was, om het ſelve daar uyt te houden, ſoo verklaarde hy dat hy nooit de minſte gedagten heeft gehad, iets te ſchrijven, 't geene dat geoordeeld mogt worden, met de Synodale Acte of Formulieren van eenigheid niet over een te komen: preſenteerde by het verder drukken of herdrukken van het Boek met de Eerwaarde Kerkenraad te rade tegaan, en alles doen met der ſelver goed bedunken, ſoo als tot Gods hoogſte eer, en de meeſte ſtigtinge, ſoude geoordeelt werden te behooren.*

Dit geſchrift, aan de Eerw. *Vergaderinge* overgeleverd, en geleſen zijnde, ſoude by de ſelve, als het *Boek*, *verwerpelijk* zijn geoordeeld; en dat daar niets in was, dat geleek, om daar in ſatisfactie te nemen; hy moeſt verder en nader komen, ſonder dat den Autheur zou zijn aangeſegt, wat de *Vergadering* eigentlijk begeerden, als ſoo maar in 't generaal hy moet *recanteren*, *&c.*

Den *Autheur* een *Lit* zijnde van die *Vergadering*, en een Man, ſoo voorgegeven werd, van alle ſijn *Collegaas* gelieft en bemind, ſoo ſou van eenige voorgeſlagen zijn of het de beſte en de kortſte weg niet ſou zijn, dat eenige *Broederen* wierden gecommitteerd, om eenige articulen, ſoo civiel als ſy konden, op te ſtellen, die de *Vergadering* dan voor te dragen, en ſien of men den *Autheur*, die ſmakelijk ſoude konnen maken; dat goed gevonden zijnde, ſoude die ſelfde vijf Broederen, (waar Oom in zijn Brief gewag van heeft gemaakt) zijn gecommitteerd

met

met die hoop, dat zy het werk, dat zy hadden begonnen, nu verder tot ruste van de Kerk en ten beſten van hun Mede-broeder ſouden uytvoeren: waar op in 't licht en in druk zijn uitgekomen, de XIII. Articulen, en eenige dagen daar na met een 14. vermeerdert, die door deſe *Gecommitteerden* zijn opgeſtelt, (na dat nog iets daar in ſoude zijn verandert, alſoo in eenige articulen ſwaarder expreſſie zijn gegeſen) en de *Vergadering* heeft goed gekeurt, en dat die den *Autheur* ſoo ſoude werden voorgelegt, gelijk ook geſchied is.

Op deſe XIII. Articulen is gevolgd, een nader aanbiedinge van den *Autheur*, waar in hy gelooft te konnen voldoen, de meeſte Articulen, hem voorgeſtelt, doch met ſagter expreſſie, gelijk die met den druk ook is gemeen gemaakt, en hy twijffelde niet, of in dit geſchrift ſoude de *Vergadering* genoegen nemen; maar 't is met die ſelfde animeusheid verworpen, als voren. De *Kerkenraad* geen uitſpraak (men weet niet om wat reden) willende doen, daar nochtans geoordeeld word, zy, volgens ordinary ſty!, toe gehouden was, ſouden deſe ſaak van hun ſchouderen geweſen, en haar *Broeder* uit haar handen overgegeven hebben, in die van de *Claſſis*: niet eens gedachtig zijnde die gulde ſpreuk,

Quod tibi fieri non vis alteri ne feceris.

Dit ſou het voornaamſte zijn, dat hier geſegt word, dat *Kerkelijk* ontrent deſe ſaak behandelt is.

Deſe XIII. Articulen van de E. *Kerkenraad*, met een 14de. bygevoegd door het gantſche Land zijnde verſpreit, zijn van veel yveraars hoog gepreſen, en geoordeelt dat dit het rechte middel was, om alle die menſchen die iets nieuws wilde te voorſchijn brengen, haar, in dat voornemen te ſtuiten. Maar andere menſchen, ſelfs onder die gene, die geen vrienden van den Autheur waren, deſe XIII. Articulen eens overwegende, konden niet ſien dat de ſelve geleken om de ſaak wat te verſagten, en die ſoo te ſchikken, dat genoegen door den *Autheur* kon gegeven werden. Want de VI eerſte articulen met een groot overleg, met een Philoſophiſche wijsheid, heel omſigtig en cierlijk zijnde ter neder geſtelt, en daar men wel uit ſoude konnen beſluiten, dat door een ſchrandere pen waren te ſamen gevoegd, om den *Autheur* geen de minſte gelegentheid te geven, om iets van zijn gevoelen by zijn ſelven te konnen behouden, maar die dit inwilligende, iets ſoude moeten doen, dat tegens ſijn gemoed en gevoelen was, daar hy van 't contrary noch niet ten vollen was overtuigt, dat hart ſou zijn om een eerlijk man te vergen. Van de andere Articulen word geſegt, dat zy van haar ſagtheit en blijken van Broederlijke genegentheit, niet veel konnen geroemt werden.

't Blijkt, en 't is openbaar, dat den Autheur op deſe Articulen hooft voor hooft niet heeft geantwoord, 't geen hy wel had konnen en mogen doen. Maar 't is kennelijk dat meeſt alle de vereiſchte ſaken in generale termen zijn aangeroerd; en men heeft gehoopt, dat hy voldoeninge daar mede konde geven: *want hy betuigt te geloven dat 'er Geeſten zijn, in de H. Schrift Engelen genaamt, goede en quade: dat het Hooft der goede Engelen Michael, der quade Duyvel en Satanas genoemt werd: dat de goede Engelen, in de volmaaktheid hunner ſcheppinge volherdende, Gods Engelen genaamt werden, en dat God deſelve gebruikt na zijn believen in het uitwerken zijner oordelen, tot dienſt zijner uitverkoornen, en tot ſtraffe der goddeloſen. Maar de booſe Geeſten, van God afgevallen, en daarom na hun booſt des Duivels Engelen genoemd, in de Helſche verdoemenis verſtooten, en vyanden van de gelovigen zijn.* 't Is waar dat dit van woord tot woord niet over een komt met het XIIde. Articul van de geloofsbelijdeniſſe; maar 't is ook waar dat dit ſeer ver gekomen is, *voornamentlijk, als by ieder geruſt ſtelt, dat hy de gronden van Spinoſa ook komt te verfoeyen.* En ſoo ſouden de VI. eerſte Articulen zijn beantwoord.

Op

Op het VII. Artijkel, dat hy seer gaarn toe wil staan, dat de Oversetters hier en daar wel sagter mogten zijn gehandelt geweest. *Hier in bekend hy schult.*

Op het VIII. Artijkel, dat hy bekend en wil toestaan dat verscheide Schriftuurplaatsen, een min aanstotelijker uitlegging, dan de sijne had konnen lijden, en erkent de gronden, van de ware en regtsinnige leere, inde *Gereformeerde Kerke*, buiten sijn stellinge wel geleerd te zijn; soo dat hy die geensins wil in twijssel trekken, of kragteloos maken; *is dit niet seer ver gekomen!*

Op het IX. Artijkel, by aldien sommige dingen in sijn Boek mogten invloejen, strijdig met de Formulieren van eenigheit, door hem, nevens alle de Leeraars ondertekent, verklaard hy sulks geheel buyten sijn oogmerk te zijn geschied: willende ook het geene mogt bevonden werden met de gemelde ondertekeninge te strijden, voor het sijne niet erkennen, maar het selve houden als of het niet geschreven was. *Is dit niet recanteren, soo'er iets in is, dat met de Formulieren strijdig is, voor't sijne niet* te erkennen?

Het X. en XI. Artijkel *rakende meest de Gedeputeerdens, en het regtvaardigen van de Proceduren vande E. Kerkenraad, gaat hy stilswijgende voorby: gelovende hy de billikheid hier van laat aan het oordeel van ieder bescheiden leser. En't sou hard zijn, dien strik hem om den hals te werpen, dat hy sou moeten bekennen, dat alles wel Geprocedeert was.*

Op het XII. Artijkel dat hy in't prediken en catechiseren sig sal onthouden van die materie daar te brengen; mits dat sijne Collegen hun eygen gevoelen voorstellende, het sijne ongeroerd laten; en dat hy de twee volgende delen niet sal uitgeven, dan met het Oordeel van sijn Collegen, dat daar in niets gevonden wert strijdig met de Formulieren van eenigheit. *Kan van dese aanbieding anders geoordeeld werden, als dat sy komt van een vredelievend gemoet? dat hy het selve ook verwagt van sijn waarde Collegaas, dat die de gemeente niet op en hitzen tegens hem, gelijk als hier en* elders geschied?

Het XIII. Artijkel gaat hy voorby. En veele alhier, hadden ook wel mogen lijden, het niet opgestelt was geweest; want in dit en in het XIV. Artijkel konnen veele die Broederlijkheid niet zien, die men over al roept, dat men voor den *Autheur* heeft: Ja eenige durven wel seggen dat sy hem soo Broederlijk beminnen, even als de Broederen van Joseph, Joseph deeden, soo dat het waarlijk is:

Mente sub agnina latitat mens Sapelupina.

Het sou *Oom*, alhier zynde, verwonderen, somtijts te hooren dese verantwoordinge beknibbelen; wat dingen dat al werden onderstogt; of hier en daar den *Autheur* niet iets dubbelsinnig komt te seggen: Ja alles werd in de kwaatste vou geslagen, dat veele doet besluyten, veel menschen seer quaataardig zyn, en met een groot vooroordeel ontrend dese saak sijn ingenomen. Hoe schadelijk't vooroordeel ontrent *Kerkelijke* saken is, heeft dien door-geleerde *P. Hamer*, over Deutern. XXXII. (geschreven in die Broedertwist) seer wel aangetekent, alwaar hy seid: *'t algemein vooroordeel heeft de Kerke altijd't grootste spel gemaakt, haar vordering altyd op't hevigste en schadelijkst tegen gestaan, 't eet als een kanker in, om dat het gemak aanbrengd voor vleeselijke leerlingen en naam-Christenen; en om dat het stijft het verdoemlijk ontzag van heerszugtige Leeraren, die niet anders soeken als de overheerschinge van de kudde Christi.* 't Sou waarlijk na conscientie-dwang gelijken, indien men die geene uit de Kerke soude willen werpen, die in eenige omstandigheden verschilde vande Formelieren en Belijdenisse, sijnde geen poincten de zaligheit rakende; (te meer als sy haar eerlijk en stil, volgens de ordre der Kerke komen te dragen) indien dit plaats had, waar sou dit heen? hoe menig Gereformeerd Litmaat is'er wel, wiens Voor-ouders *Roomsch*, *Luiters*, *Arminiaans*, *Menist &c.* zijn geweest, die nog wel een weinig

van't

van 't een of 't ander over behouden, dat geen saligheit raakt, en evenwel in de gemeenschap der Kerke werden toegelaten. Veel beschеidender sijn sy in andre Landen, daar *Lutersanen*, *Arminianen*, *Mennoniten* &c. (elk behoudende sijn gevoelen) gelijkelijk werden toegelaten aan een en de selfde *Tafel des Heeren*, en soo als Broeders onder malkanderen verkeren. Soo wy maar eens onse gedagten laten gaan op geene wy dagelijks hooren prediken, hoe verscheidentlijk, word dese en geene *text* begrepen en uitgeleit, dat somtijts niet na den anderen en gelijkt. Ja, hoe kennelijk is die Broeder-twist geweest, soo in 't *preken* als in 't *schrijven*, over den *Sabbath* en *dag des Heeren*? in de eene Kerk wiend gepredikt dat de *Sabbath was gegeven in het Paradijs, en dat de Patriarchen de sevende dag hadden gevierd*. In een ander Kerk beweerdemen *dat de Sabbathdag eerst was gegeven in de Woestijne, en dat de Patriarchen God alle dagen in vryheit hebben gedient*. Verdraagd men malkander niet ontrent dese en geene sake, latende aan ieder sijn gevoelen predikен, en de toehoorders verkiesen, 't geene haar 't smaakelijkst is? Sijnder niet onder de Gereformeerden, menschen, selfs *Predikanten*, die van gedagten zijn, men behoorde de *Feest-dagen*, als *Paasch, Pinxter* &c. in de Christen Kerk niet te vieren: anderen, als 't blijkt, toonen van contrary gedagten te zijn. 't Soude hart zijn, om eenige verscheidentheit van gedagten, iemant af te snijden van de *Kerk*. Wat souden daar al menschen gevonden werden, die het met de een, en anderen, die het met d'anderen souden houden. Wat segen een naburige *Academie*, sedert het uitwerpen van een geleerd *Man* (wiens gedagtenis by de nakomelingen in segen sal blijven) heeft gehad, is al de Werelt wel bekent. Indien men met dese saak op een ontsaglijker manier, als voor heene, behandelt, gelijk het schijnt dat de drittigste willen doen, soo is 't te vresen, dat het van groot gevolg sal zijn: sal iemant daarom geoordeeld werden geen Litmaat te zijn van de *Gereformeerde Kerk*, om dat hy niet wel kan aannemen, *dat de Duyvel, die vervlockte geest, magt sou hebben, om op ieders verstand, wille en hertogten te konnen werken: dat het de Duyvel sou zijn, die ieders gedagten weet, hen tot alle boosheit aanset: Ja ons verbindert om God in Christo te soeken, hem te dienen, te lieven en te vresen?* als men met sijn gedagten de ganasche Wereld eens door wandelt, en daar in beschouwd soo veel millioenen van menschen, dat openbare en Goddelose sondaren zijn, die alle van den Duyvel en sijne Engelen moeten worden verleit, moet men sig niet te binnen brengen, *Dat de Duyvel een Geest van wonderlijk vermogen moet zijn, die op soo veel menschen, op soo veel plaatsen, op eene en de selve tijt komt te werken?* word een mensch niet genoodsaakt seer hooge gedagten van de Duyvel te moeten hebben, en daar toe ligt soude komen te vervallen (daar God een ieder voor wil bewaren,) om hem in haar gedagten te dienen en te vresen, seit men dat God die magt aan den Duyvel geeft, als de Duyvel gesegt word wonderlijke dingen te konnen doen, als de menschen uit de graven te doen komen, anderen die te doen veranderen in wolven, katten, &c. gelijk men dagelijks malkanderen aan de hand geeft. Den Autheur betwist Gods magt niet, dat die als hy wilde dat niet sou konnen toelaten om dat te doen, maar hy liet geen noodsakelijkheit, om den Duyvel overal in 't spel te brengen: want als God oordelen en straffen de Werelt en de menschen wil toesenden, soo moet immers, op de enkelijke wil van God, Hemel, Aarde, Lugt en zee, ja al wat daar in is, hem ten dienste staan, om dat uit te voeren.

Als wy in sonden vallen moet den Duyvel daar juist de schuld van hebben? is het niet waar, dat, als *God* sijn *Geest* van een mensch aftrekt, en hem laat aan sijn eigen selven, dat aanstonds boven komen die aangeboorne overblijfselen vande sonden van onse eerst *Voor-ouders*? worden wy niet dagelijks, door onse eigen begeer-

geerlikheden afgetrokken? mogen, ja moeten wy ons eigen ſelven niet beſchuldigen als wy ſondigen en kwaad doen? moet ons aanlijdinge gegeven werden om onſe eigen ſchult te leggen op die van den Duyvel, en te ſeggen die heeft'er my toegebragt? ſoo dat ik nogmaal moet ſeggen, om dat hier geen magt van God, maar van den Duyvel word betwiſt, dat ik niet kan zien, dat ſulke gedagten, als den *Schrijver* heeft, ſoo verſoeijelijk zijn, om daar ſoo veel gerugts van te maken.

Dit gevoelen is ſoo nieuw niet, onder de Godsgeleerde als men daar van voor geeft, maar niemant heeft ſoo veel moeyten willen doen, om alle die *Schriftuurplaatſen*, die hier ſchenen tegens aan te lopen, in de grond ſoo na te ſpeuren, als den Autheur toont dat hy gedaan heeft. Waar uit wel te beſluiten is, dat dit een arbeit moet ſijn van veele Jaaren.

Ik verwonder my, dat tot heeden toe, ſoo veel ik gehoord hebbe, niemand is voor den dag gekomen die dit *Boek* ordentelijk heeft weerleit, en de misſlagen, als men voorgeeft, daar in bevonden, heeft aangewesen. Al het gene dat tot nog toe de Werelt is bekend geworden, ſijn oude Hiſtorien en vertellingen, die nu op nieuw weder werden in 't ligt gebragt. Wat van die beloften ſullen werden, die onſe *ordinari Boecken-kopieerder* en *Schrijver* doet, die gewoon is, Hiſtorien van den Duyvel, uit andere Schrijvers getrokken, met menigte in alle ſijne Tractaten in te laſſen, (daar hy ſelfs ſomtijt mede ſchijnt te laggen,) ſal den tijt ons leeren. Maar van meer klem en nadruk ſchijnt het te ſullen zijn, 't geen een Waterlandſe *hoog* verligte Leeraar, ervaren in de Talen, voor geeft, hy de Werelt ſal doen zien, die met ſijn pen, *dit Boek*, als een andere *Goliath*, ſal verſlaan. Soo dit wel gelukt, en dat een Profeſſor om de *leus* eens kwam te ſterven, tot dankbaarheit hoorde het Profeſſerſchap hem niet betwiſt te werden; want hy genoegſaam laat blijken, dat daar weinige gevonden werden, die daar toe bekwamer zijn. Men rekhaalt ſeer na dit werk; dog ſoo het niet beter ſou ſuccederen, en roem hebben, als het gene men ſiet dat een *Man* niet *koel*, maar heet tegens alle Gereformeerde Leeraren, onder de naam van *betoverde Predikant*, in't ligt heeft gebragt, was het beter dat het over het Y niet geſien wierd.

't Was wel te wenſchen, dat alle die paskwillen, die alhier *tot Uitregt* en ik geloof ook in u Stad geſien werden, ſoo voor als tegens den *Autheur*, mogten agterblijven. Want ſy geven geen opening aan de ſake ſelfs, maar braken laſteringen uit tegen aanſienelijke vergaderingen: en 't is te geloven dat'er gedigten ſijn gemaakt van ſijn partijen, die de naam hebben, tot lof van den *Autheur* te zijn, enkelijk om eenige tegens den *Autheur* op te hitzen; en ſoo 't hun doenelijk was, wel ſouden doen geloven, dat den *Autheur* kennis van deſe paskwillen had.

Men roept alhier geweldig dat de gemeente op alle plaatſen is ge-ergert, en ontroerd geworden; maar ik denke *Oom*, dat het by U. E. als hier, toegaat. Die gene die 't meeſt van deſe ſaak ſpreken, (eenige weinige uitgeſondert) ſijn menſchen die niet veel te doen hebben, en die ſeer afhankelijk ſijn van eenige *Leeraren*, die ook ſoo moeten ſpreken als ſy ſpreken, die de Predikanten daar over komen beſoeken, en aanbrengen wat de vroomen daar van ſeggen, en wat daar van op wagens en in Schuyten geſproken word; hoe de Godtdeloose en Dronkaarts dit tot haar voordeel nemen, en toonen, hoe ſeer ſy ge-ergert zijn: die dan raad geven, *dat men ſoo een Man, niet behoorde te laten predikken, noch de Sacramenten uit delen &c.* by deſe komen *de Categiſanten en Diſputanten*, die de Categiſatie en huis-oeffeninge bywoonen, en ſugten over het verval van de regeerders vande Kerke en van de Litmaten: eindelijk ſulke menſchen, die van den armen moeten leven, deſen ſijn oorſaak van dit gekrijt en geroep, dat men voor geeft dat dit Boek gemaakt heeft.

My is hier in den beginne verhaalt, dat ik in 't eerſt niet heb konnen aannemen,

maar

maar naderhand heb moeten geloven, dat in U E. *Stad* over deſe *materie* openbaarlijk word gepreekt en de gemeente aangeſet tegens dit *Boek*: dat een, niet vande geringſte, het in ſijn Predicatie, daar het niet ter werelt in te pas kwam, daar toe trok, en een korte verhandeling deed van de meeſte Artijkelen door de *Kerkenraad* overgeleverd, waar in vele, als ſijnde op een cierelijke wijſe verhandelt, ſeer groot vermaak in gehad hebben, dog ſchrandre en geleerde menſchen, daar geweeſt ſijnde, van oordeel waren, het de ſaak niet voldeed, en dat *hy*, by de Dogter van *Tyrus* wel mogt gebleven hebben. Op dien ſelfden dag, wierd, door een van de *oudſten* ook de *Tovery* behandelt, dat in ſijn E. Text te pas ſou ſijn gekomen, en veel exempelen die voorgevallen waren, die men in Boeken vind, en malkandren vertelt, tot bewijs by bragt: dat by de opmerkende *toehoorders* alſoo ſmaaklijk wierd aangenomen, als 't *Manna*, 't geen men beſchreven vind in een van ſijn Tractaatjes, alwaar hy ſegd, ſprekende van 't leſen der geleerde Boeken, dat die ook wel uiterlijke middelen ſijn geweeſt van veler bekeringe; *gelijk Johannes Hus, die bekende Martelaar, bekent, dat het leſen van Lutherus Boeken, de voornaamſte oorſaake geweeſt is ſijner bekeringe &c.* Daar 't bekent is uit de Hiſtorien, dat de voornoemde *Hus* ontrent hondert Jaren voor *Luther* verbrand is. Siet, dit abuyſje moet ſoo maar deur gaan.

Van den *Autheur* word alhier in tegendeel verhaald, dat *hy* in alle ſijne Predikatien niets ter werelt, van al 't geene hem wedervaart, laat blijken; dat ſijn toehoorders veel grooter in 't getal en in aandagt ſijn als te vooren; en daar onder veele Litmaten, die van Predikatien en ſaken konnen oordelen: die ook alſoo ſeer ge-ergert en ontruſt ſijn over alle die kwaadaardige verdrajingen, diſcourſſen en dreygementen, die men den *Autheur* doet, als de ſulke, die voorgeven door dit *Boek* ge-ergert te zijn. En is het getal vande eerſte mogelijk meerder als men wel vermoed. Maar alhier konnen vele haar niet genoeg verwondren, dat, dewijle den *Autheur* in ſijn voorreden van ſijn eerſte Boek ſchrijft, dat hy over *Daniel* en anderen *Texten*, rakende de *tovery*, heeft gepredikt, dat die *Predikanten* en *Ouderlingen*, die daar zitten, om agt te geven op het gene dat gepredikt en verklaard word, ſulks hebbende gehoord, dat het ſcheen tegens de *Formulieren* aan te lopen, het den *Kerkenraad* niet hebben bekent gemaakt: maar mogelijk is het haar ſoo ſmakelijk en overtuygende geweeſt, als aan d'anderen, en hebben by gevolg dat kwaad daar in niet konnen hooren dat men daar nu van voor geeft.

Uit de manieren van doen, ſou men van de eerſte wel beſluyten, dat de *Predikanten* van u *Stad*, de methode van de onſe ſouden willen na volgen, van dingen op ſtoel te brengen, die anderen oordelen beter daar van gehouden waren, als men de ruſt en vrede beminde; waar van u *Stad* een voorbeelt is geweeſt van alle de naburige Kerken. En God geve dat ſy het nog lang mag blijven, en gelijk men alhier ordinair van de *Politie van* u Stad verhaald, dat de gevangenen gelukkig ſijn, die onder haare handen vervallen, alſoo de Juſtitie die roem heeft, niet te haaſtig te ſijn in hun oordeel, den beſchuldigde tijt en voorſpraak geven, om ſijn onſchuld te vertoonen, en in alle gelegentheden, behoudens een goede gewiſſe, aan de ſagtſte en barmhertigſte ſijde zijn; dit is het geene ik van herte wenſche, dat mogen navolgen die geene, die over deſe ſaak verder ſullen moeten handelen, dat hare wijsheit en voorſigtigheit ſoodanige expedienten mogen uit vinden, als ſal geoordeelt werden tot de ruſte vande *Kerk* en behoudenis van den Autheur nodig te zijn. Hier mede eindigende blijve &c.

Peccatus Deus Pacat omnia.

Uitregt $\frac{2}{12}$ September 1691.